

DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2024.3.12>

УДК 373.091.12.005.962.131.042

Лідія Ващенко

<https://orcid.org/0000-0002-0637-2142>

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу моніторингу
та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
вул. Січових Стрільців, 52-Д, 04053 Київ, Україна,
vaschenko_ls@ukr.net

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті представлено огляд вітчизняних та зарубіжних публікацій щодо оцінювання професійної діяльності педагогів. Виокремлено модель внутрішнього оцінювання, яка складається з оцінювання професійної діяльності вчителя за результатами навчання здобувачів освіти, та формувального оцінювання, що ґрунтується на спостереженнях за діяльністю вчителя. Як окремий вид оцінювання обґрунтовуємо модель зовнішнього оцінювання, а саме сертифікацію педагогічних кадрів. У кожній моделі оцінювання дослідники звертають увагу на їх позитивні і негативні характеристики. Існуючі схеми оцінювання професійної діяльності вчителя мають різноманітні форми, рамки, методи, критерії, стандарти та інструментарій збору даних. Оцінювання вчителя в західних країнах різняться процедурами його проведення, і часто відмінності полягають у масштабі оцінювання, частоті проведення, визначенні відповідальних, розробленні критеріїв, способах збору інформації для цього процесу, впливові результатів на освітній процес та діяльність учителя. Більшість авторів представлених публікацій єдині в тому, що система оцінювання професійної діяльності вчителя повинна сприяти його професійному зростанню; різні моделі, форми, методи, способи оцінювання варто використовувати в одному закладі освіти, щоб вони були інструментом, який сприяє підвищенню якості освітнього процесу.

Ключові слова: внутрішнє оцінювання, зовнішнє оцінювання, оцінювання професійної діяльності вчителя, професійний розвиток, сертифікація, формувальне оцінювання.

ВСТУП

Питання оцінювання професійної діяльності вчителів закладів загальної середньої освіти натеper є особливо актуальним. Оскільки визначальною постаттю в системі освіти є вчитель, варто розробити релевантну модель оцінювання ефективності діяльності вчителя для формування компетентності його учнів.

Не можна не погодитись із В. Гапон (2018), яка наголошує, що система оцінювання передбачає постійне спостереження за динамікою процесів в освіті, що надає керівництву на різних рівнях управління об'єктивну інформацію, яка необхідна для корегування базових стратегій розвитку. У теоретичному аспекті вирішення цього питання полягає у визначенні критеріїв і показників, за якими можна характеризувати дану систему, у практичному – це розроблення процедур та інструментальних засобів (методологічних, інформаційних, програмних, математичних, технічних, організаційних), за допомогою яких можна кількісно оцінити стан функціонування системи та визначити перспективи розвитку (с. 69–70).

Аналіз наукових джерел дозволив зробити висновок про значну увагу вітчизняних та зарубіжних науковців до проблеми оцінювання професійної діяльності педагогів закладів загальної середньої освіти. Цю проблему можна охарактеризувати як одну із найскладніших для розв'язання, оскільки, з одного боку, вона має великий вплив на навчальний процес, а з іншого – часто породжує нерозуміння цього процесу.

На підставі застосування методу інтегрованого аналізу наукової, науково-публіцистичної, навчально-методичної літератури з визначеної тематики Н. Авшенюк (2023) з'ясувала, що проблема оцінювання професійної діяльності вчителів багатоаспектно

вивчається зарубіжними дослідниками упродовж декількох останніх десятиліть, зокрема: концептуалізація мети і завдань експертного вивчення діяльності вчителів (Cleaver et al., 2018), актуальні моделі формального та інформального оцінювання вчителів (Darling-Hammond, 2012) та європейські підходи і практики оцінювання педагогів (European Commission, European Education and Culture Executive Agency, 2021).

Оцінювання професійної діяльності педагогів є предметом досліджень у багатьох аспектах. Різним видам й інструментам оцінювання присвячені наукові розвідки Л. Гриневич (2012; 2014); С. Ракова (2018), S. B. Hunter (2024); О. Радкевича (2024). L. Darling-Hammond (2012), D. S. Katz (2016) представили пропозиції щодо оцінювання учителів на основі показника успішності учнів; аналіз різних інструментів формувального оцінювання здійснили G. W. Ritter, J. H. Barnett (2016), E. Kurejsepi, V. Bajrami (2023), R. Ramirez-Velarde et al. (2024) та інші дослідники. На позитивних і негативних наслідках зовнішнього оцінювання педагогів на основі професійних стандартів зосередились Л. Ф. Саена (2011), Л. Коткова (2024).

Мета статті – проаналізувати вітчизняний і зарубіжний досвід оцінювання професійної діяльності вчителя та його значення для покращення результатів навчання здобувачів освіти.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінювання вчителів є досить поширеною практикою в європейських країнах. Про це свідчить факт, зафіксований у дослідженні Європейської Комісії «Вчителі в Європі: кар'єра, розвиток, добробут» (Teachers in Europe: careers, development and well-being, 2021): 64,5% вчителів визнали, що в їхніх школах щонайменше один раз на рік проводиться формальне оцінювання педагогів принаймі одним експертом (р. 110).

Як зазначає Л. Гриневич (2012), «оцінювання вчителя у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку різняться процедурами його проведення і часто відмінності полягають у масштабі оцінювання, частоті проведення, визначенні відповідальних, розробці критеріїв, способах збору інформації для цього процесу, впливові результатів на навчальний процес та становище вчителя, оцінку і діяльність навчального закладу тощо. В одних країнах оцінювання обов'язково застосовується до усіх вчителів, в інших – лише до працівників державних шкіл, або до окремих категорій з метою заохочення чи звільнення; є країни, де оцінювання вчителя проводиться кожного року, тоді як в інших – лише раз у кілька років; рідше критерії оцінювання розробляються на державному рівні, частіше – у межах однієї країни для регіонів з урахуванням їхніх відмінностей, а тому критерії оцінювання, як правило, неоднакові для різних регіонів країни; якщо в одних країнах характеристики вчителя та його обов'язки чітко визначено для кожного кар'єрного етапу, то в інших немає чіткого розуміння щодо вмінь вчителя-початківця чи досвідченого фахівця» (с. 355–356).

В Україні основоположні засади процесу оцінювання професійної діяльності вчителів закладів загальної середньої освіти регламентуються законодавчими документами, зокрема Законом України «Про освіту» (2017), Законом України «Про повну загальну середню освіту» (2020). Оцінювання роботи вчителя передбачає досягнення таких цілей: сприяння покращенню процесу навчання учнів та пошук шляхів професійного зростання вчителя (Гриневич, 2014).

Натепер існує практика внутрішнього і зовнішнього оцінювання професійної діяльності вчителів. Процес внутрішнього оцінювання здійснюється адміністрацією закладу освіти та внутрішньошкільною спільнотою, яка здатна визначити потенціал кожного вчителя, визначити умови, за яких ці можливості можуть бути реалізовані. Зовнішнє оцінювання професійної діяльності педагогічних кадрів передбачає обов'язкову атестацію та добровільну сертифікацію педагогічних працівників.

Існуючі в Україні схеми оцінювання професійної діяльності вчителя мають різноманітні форми, рамки, методи, критерії, стандарти та інструментарій збору даних.

Узагальнюючи дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених щодо процесу оцінювання педагогічної діяльності, ми пропонуємо ввести поняття «модель оцінювання» як умовне, схематичне відтворення об'єкта, процесу або явища, що відображає, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки, характеристики об'єкта дослідження (Велика Українська енциклопедія, 2019, с. 149).

Для досягнення мети статті проаналізуємо такі моделі оцінювання професійної діяльності педагогів:

- *модель оцінювання професійної діяльності вчителів на основі результатів навчання здобувачів освіти;*
- *формувальну модель;*
- *модель зовнішнього оцінювання професійної діяльності педагогів.*

Модель оцінювання професійної діяльності вчителів на основі результатів навчання здобувачів освіти. Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень дає підстави зробити висновок, що досить поширеною є модель оцінювання роботи вчителя, яка ґрунтується на основі покращення результатів навчання школярів. Така модель вважається ефективною. Мова йде про ступінь засвоєння учнями знань, набуття вмінь і навичок, встановлених навчальною програмою, з погляду їх повноти, глибини, усвідомлення та міцності. Вчені S. G. Huber, G. Skedsmo (2016) та P. D. Tucker, J. H. Stronge (2005) провели ґрунтовні дослідження на базі 4-х шкіл і розробили рекомендації, яких, на їх думку, необхідно дотримуватися, щоб оцінювання результатів педагогічної діяльності, на основі успішності учнів були об'єктивними.

1) Дані про успішність учнів можуть використовуватися лише як один з компонентів системи оцінювання роботи вчителя, при цьому спиратися на інші джерела інформації.

2) Необхідно використовувати контекст, у якому відбувається навчальний процес.

3) Поліпшення навчальних досягнень варто оцінювати в одній тій самій групі учнів за досить тривалий час, що надасть можливість зафіксувати особливості навчального процесу, організованого даним вчителем.

4) Для оцінювання результатів навчання школярів слід уважно добирати засоби вимірювання, інструментарій. Він має бути коректним та прозорим, точно відображати зміст навчальної програми з предмета.

На думку Л. Гриневич (2014), використання в оцінюванні діяльності вчителя досягнень учня є привабливим засобом визначення рівня навчального процесу. Даний підхід переносить дискусію про якість діяльності вчителя у площину навчання учня і запроваджує кількісний, а отже, об'єктивний спосіб вимірювання професійної діяльності вчителя. Однак оцінювання з використанням такого підходу не може справедливо оцінити ефективність окремого вчителя, оскільки використовується не повна інформація, і статистичні обмеження полягають у тому, що учні складають стандартні тести лише раз на рік.

Дослідник С. Раков (2018), проаналізувавши досвід зарубіжних країн, пропонує для оцінювання роботи вчителя на компетентнісній основі використовувати показник ефективності роботи вчителя ІКУ1 (ІКУ – скорочення від Індекс Компетентності Учителя). Це – індекс ефективності учителя на основі оцінки індивідуального прогресу учня: середній показник доданої освітньої вартості всіх учнів, що навчаються в цього вчителя впродовж певного періоду. При всій теоретичній привабливості використання показника ІКУ1 і досить поширеній практиці його застосування, перш за все в розвинених країнах (Англія, Польща, США тощо), автор вважає, що цей показник має низку суттєвих недоліків, пов'язаних з коштовністю розробки якісної бази даних тестових завдань компетентнісного характеру та регулярного адміністрування стандартизованих тестувань (бажано тотальних тестувань для всіх учнів країни); також цей показник не дає відповіді на питання, які саме причини високих або низьких показників (Раков, 2018).

Деякі зарубіжні вчені жорстко критикують таку модель оцінювання роботи вчителів. Дослідник D. S. Katz (2016) переконаний, що, попри те, що показник успішності учнів є сильним інструментом освітньої політики, він характеризується високим рівнем похибки та неоднозначним впливом на якість навчання. L. Darling-Hammond (2012) виокремила три основні недоліки використання моделі оцінювання роботи вчителя на основі навчальної діяльності учнів:

- 1) результати оцінювання освітніх досягнень не є стійкими і послідовними в часі;
- 2) результати оцінювання освітніх досягнень значною мірою залежать від обраного контрольно-вимірювального інструментарію;
- 3) оцінки, які отримують учні при тестуванні результатів їх успішності, не відображають великої кількості факторів, що впливають на успішність.

Н. Авшенюк (2023), узагальнюючи дослідження зарубіжних авторів щодо оцінювання роботи вчителя на основі результатів навчання учнів, теж перераховує потенційні перестороги цієї моделі (с. 10):

- складно виокремити вплив вчителя на досягнення учнів;
- нестача чесних і прозорих, точних вимірювань учнівських досягнень спричиняє труднощі у визначенні доданого впливу викладацької діяльності вчителів;
- може мати політично заангажований характер;
- вимірювання доданої вартості, попри їх потужний потенціал, все ще мають суттєві технічні недосконалості.

Автори пропонують оцінювати педагогічну діяльність не лише за результатами тестування учнів, але й за успіхами школярів у дослідницькій роботі, розробленні проєктів, створення портфоліо. Такий підхід до оцінювання роботи вчителя передбачає неперервне навчання самого вчителя.

Формувальна модель оцінювання професійної діяльності вчителя. Останніми роками у світовій практиці набуває поширення внутрішнє формувальне оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників.

Формувальне оцінювання – це процес, за допомогою якого вчителю надається конструктивна допомога для вдосконалення його практичної діяльності. Учителі, обговорюючи різні форми й методи викладання і порівнюючи результати професійної діяльності з колегами, переймають ефективний досвід, запозичують нові стратегії від колег. Формувальне оцінювання – це якісне оцінювання практичної діяльності вчителя, яке має на меті: виявити позитивні та негативні сторони професійної діяльності вчителя; створити умови для його адекватного професійного розвитку; знайти шляхи вдосконалення існуючої практики через обговорення вчителями різних компонентів викладання; вироблення нових технік та запозичення нових стратегій від колег. Оцінювання має відбуватися на основі інформації, яка дозволяє продемонструвати вчителю свою педагогічну майстерність відповідно до стандартів (Kurejsepi, Vajrami, 2023).

Формувальне оцінювання ґрунтується на системних спостереженнях за діяльністю вчителя в класі з наступним зворотним зв'язком, професійним розвитком за результатами спостереження (Ritter, Barnett, 2016). Така система будується на чотирьох основних елементах: постійний практичний професійний ріст, кар'єрні траєкторії; відповідальність вчителя та заробітна плата відповідно до ефективності роботи.

Формувальне оцінювання професійної діяльності вчителя може відбуватися за допомогою різних інструментів: оцінювання керівництвом школи; самооцінювання; взаємооцінювання колег; оцінювання учнями.

Так, E. Kurejsepi, V. Vajrami (2023) розуміють самооцінювання як довічний процес генетично витканого людського бажання пізнати та вдосконалити себе, власний досвід та досвід інших людей. На основі емпіричного дослідження вчені доводять, що, хоча не всі вчителі достатньо підготовлені та компетентні для самооцінювання, цей процес має важливе значення для підвищення готовності педагогів до змін, до професійного розвитку, а також мотивації до їх застосування.

Підтримують позитивний вплив самооцінювання та взаємного оцінювання вчителів на професійний розвиток вчителів, на покращення знань і ефективність професійної діяльності й інші дослідники (Singh, Mahapatra, 2021; Yan, King, 2023).

Систему оцінювання ефективності педагогічної діяльності, яка реалізується самими вчителями, пропонують Т. Bedford (2022) та J. Vasquez Heilig, S. Jez (2014). У кожній школі розробляються критерії оцінювання педагогічної діяльності, і на їх основі здійснюється самооцінювання або взаємооцінювання колег. Така система оцінювання покладає велику відповідальність вчителів за власний професійний розвиток, сприяє зворотному зв'язку між колегами і створює місцеву систему взаємної підтримки. Автори вважають, що такий підхід користується підтримкою у навчальних закладах.

Окремим показником формуального оцінювання ефективності роботи педагогів С. Раков (2018) називає ІКУЗ – індекс якості освітнього середовища класу, за оцінкою колег-вчителів, який визначається на основі рецензування відеозаписів уроків, як проводить учитель. Цей метод не є новацією. Відкриті уроки є традиційними в українській школі.

Як стверджують дослідження різних років (Lillejord & Børte, 2019; Kim et al., 2024; Ford & Lavigne, 2024), оцінювання вчителів з боку керівництва школи викликає менш позитивні відчуття мотивації до змін у професійній діяльності, ніж оцінювання колег. Проте наголосимо, що зворотний зв'язок під час оцінювання керівниками є важливим інструментом формуального оцінювання педагогічної діяльності вчителів і потребує постійного професійного розвитку і для керівників, і для педагогів.

С. Раков (2018) пропонує також як складову формуального оцінювання діяльності вчителя використовувати показник якості ІКУ2 – індекс якості освітнього середовища за оцінкою учнів: сприйняття ними освітнього середовища на уроках на основі анкетування (у розрізі предметів і вчителів). Сприйняття учнями освітнього середовища класу пропонується визначати за результатами анонімного заповнення анкети, в якій пропонується еталонна оціночна система характеристик компетентісного освітнього середовища на уроках, що проводить учитель. В якості зразка пропонується анкета Tripod, яка була створена в Гарвардському університеті на початку другого тисячоліття, і відтоді постійно удосконалюється як інструмент досліджень і професійного розвитку вчителів (Learning about Teaching, 2009, p. 12).

Ця модель оцінювання теж має свої перестороги до проведення і аналізу його результатів. Н. Авшенюк (2023) узагальнює їх так (с. 10):

- може викликати у вчителів почуття страху, особливо щодо наміру учнів помститися з певних причин;
- трудомісткий процес, що передбачає розроблення, адміністрування, занотовування та оброблення результатів дослідження;
- має суттєвий суб'єктивний характер.

R. Ramirez-Velarde et al. (2024) також перестерігають від абсолютизації оцінювання вчителів учнями. Хоча воно й забезпечує цінний зворотний зв'язок, проте така залежність лише від оцінок учнів може призвести до упереджених оцінок, завищення оцінок і неправильних уявлень про навчання. Для об'єктивного оцінювання педагогів автори пропонують багатовимірний підхід, який включає різні методи оцінювання.

На комплексному запровадженні оцінювання професійної діяльності вчителів наполягає і С. Раков (2018). Дослідник вважає, що застосування показників ефективності роботи вчителя (ІКУ1 – ІКУ3) сприятиме удосконаленню функціонуванню системи освіти на компетентісній основі, але запровадження його потребує великої підготовчої роботи.

Модель зовнішнього оцінювання професійної діяльності педагогів. Прикладом зовнішнього оцінювання професійної діяльності вчителя, яка здійснюється на добровільних засадах, є сертифікація педагогічних працівників. Метою сертифікації є заохочення педагогічних працівників з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх

поширенню. Відповідно до ст. 49 Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) сертифікація передбачає:

- експертне оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення практичного досвіду їхньої роботи;
- самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної майстерності;
- оцінювання фахових знань та умінь учасників сертифікації шляхом їх незалежного тестування.

Державна служба якості освіти України спільно з Міністерством освіти і науки України та Українським центром оцінювання якості освіти проводить сертифікацію вчителів початкових класів з 2019 р., а з 2023 р. до цієї процедури долучилися учителі української мови та літератури, математики базової середньої освіти. В Україні успішне проходження сертифікації має чимало переваг. Зокрема сертифікація надає учителю право на доплату у розмірі 20% до ставки заробітної плати та зарахування сертифікації як проходження чергової або позачергової атестації з присвоєнням відповідної кваліфікаційної категорії чи педагогічного звання. Порядок проходження сертифікації визначається Постановою Уряду від 27 грудня 2018 р. № 1190 «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників».

Представлені дані Українського центру оцінювання якості освіти щодо результатів сертифікації вчителів у 2023 р. дають підстави зробити висновок про те, що процес оцінювання професійної діяльності педагогів шляхом сертифікації ще не набув поширення і не завжди є результативним. Як показано в Таблиці 1, кількість вчителів, які змогли пройти етапи сертифікації, є досить невеликою. Так, лише третина вчителів математики успішно виконали сертифікаційні завдання. Серед причин можна назвати неякісне виконання тестових завдань, недосконале представлення власного досвіду роботи. Результати експертного оцінювання засвідчили досить низькі показники володіння оцінювально-аналітичною компетентністю тощо.

Таблиця 1

Результати сертифікації педагогічних працівників у 2023 році

Категорія вчителів, які мають можливість пройти сертифікацію	Гранична кількість педагогічних працівників, які могли зареєструватися для проходження сертифікації	Зареєструвалися для проходження сертифікації	Пройшли сертифікацію
Початкова школа	1500	1386	824 (59,4%)
Українська мова та література	500	456	341(74,8%)
Математика	500	447	161 (36%)

Джерело: Український центр оцінювання якості освіти. 2023.

На думку експерта Л. Коткової (2024), сертифікацію необхідно проходити всім вчителям. Вона дає можливість перевірити свої знання та сили; критично оцінити свою професійну майстерність та недоліки; поділитись своїми напрацюваннями; мотивує до самоосвіти та надає впевненості.

У зарубіжних країнах оцінювання професійної діяльності відбувається різними способами, зокрема і шляхом сертифікації, яка проходить на основі оцінювання професійної компетентності вчителя. Наприклад у Сполучених Штатах Америки сертифікацію організовує Національна рада за участю професійного педагогічного товариства. На основі розроблених стандартів і з урахуванням багатогранного характеру роботи відбувається систематичне оцінювання (сертифікація) кваліфікації вчителя, яка фіксує досягнення ним більш високих результатів діяльності (National Board for Professional Teaching Standards, 2014, р. 24).

Водночас у багатьох країнах Західної Європи, США та Австралії поряд з високою оцінкою результативності сертифікації існують і критичні погляди щодо використання стандартів під час оцінювання професійної компетентності вчителя (Саена, 2011, р. 13–14):

- стандартизація для вчителя означає прийняття нейтральної, технічної точки зору, яка не звертає уваги на природу знань, пов'язаних з контекстом та особистістю;
- такий підхід представляє діяльність вчителя фрагментарно, а не як інтегроване та узгоджене ціле;
- наголос робиться на діяльності вчителя, яку можна виміряти, але не враховуються ситуаційні фактори;
- стандарт превалює над різноманітністю поглядів вчителів;
- стандартизація переналаштовує діяльність вчителів таким чином, що вони стають розповсюджувачами знань, тестувальниками результатів учнів і «педагогічними техніками»;
- стандартизація діяльності вчителя може призвести до того, що поведінка вчителя буде вступати в протиріччя з такими фундаментальними цінностями освіти, як альтруїзм і інтелектуальна незалежність.

ВИСНОВКИ

Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду дав змогу виокремити три основні моделі оцінювання професійної діяльності вчителя: модель оцінювання на основі результатів навчання здобувачів освіти; формувальну модель; модель зовнішнього оцінювання професійної діяльності педагогів. Кожна модель має свої сильні і слабкі сторони, отже, наполягаємо на системі оцінювання професійної діяльності вчителів, що включає елементи різних моделей, застосовує різні форми, методи, інструменти для якнайбільше об'єктивної оцінки діяльності вчителя.

Оцінювання професійної діяльності має безумовний вплив на мотивацію вчителя до професійного розвитку, удосконалення своїх професійних компетентностей, підвищення ефективності професійної діяльності і в кінцевому рахунку – до покращення якості системи освіти.

Отже, більшість дослідників, незважаючи на різні погляди на моделі оцінювання професійної діяльності вчителів, єдині у тому, що і внутрішня і зовнішня система оцінювання професійної діяльності вчителя повинні бути організовані так, щоб сприяти його професійному розвитку, щоб різні моделі, форми, методи, способи оцінювання можна було використати в одному закладі освіти, щоб вони були інструментом, який сприяє поліпшенню якості освітнього процесу.

У подальшому дослідження мають бути розширені та поглиблені щодо розроблення критеріїв та показників оцінювання діяльності педагога на державному і локальному рівнях з урахуванням особливостей організації освітнього процесу та самооцінювання діяльності вчителя.

Список використаної літератури

1. Авшенюк Н. Оцінювання професійної діяльності вчителів: зарубіжний контекст, українські ініціативи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Серія «Педагогічні науки»*. 2023. № 1. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-1-5-12>
2. Велика Українська енциклопедія. Тематичний словник гасел з напрямку «Філософські науки» (філософія, логіка, етика, естетика) / Укладачі: Арістова А. В., Шліхта І. В.; за заг. ред. проф. Киридон А. Київ: Енциклопедичне видавництво, 2019. 256 с.
3. Гапон В. Моделювання системи оцінювання ефективності загальної середньої освіти. *Освітня аналітика України*. 2018. № 1 (2). С. 82–93. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-67-83>
4. Гриневич Л. Оцінювання професійної діяльності вчителя як складова моніторингу якості освіти: зарубіжний досвід. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. № 29. С. 355–360.

5. Гриневич Л. М. Зарубіжний досвід оцінювання професійної діяльності вчителя засобами моніторингу. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 4. С. 68–71. URL: <https://pptp.kubg.edu.ua/images/2014/4/17.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).
6. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20/> (дата звернення: 20.08.2024).
8. Звіт про проведення незалежного тестування фахових знань і вмінь педагогічних працівників у 2023 році. *Український центр оцінювання якості освіти*. URL: <https://testportal.gov.ua/zvity-dani-3/> (дата звернення: 20.08.2024).
9. Коткова Л. Сертифікація вчителів української мови і літератури: погляд експерта. *Заступник директора школи*. 2024. № 3. С. 22–27. URL: <https://sqe.gov.ua/sertifikaciya-vchiteliv-ukrainskoi-m/> (дата звернення: 22.08.2024).
10. Положення про сертифікацію педагогічних працівників, затверджене Постановою КМУ № 1190 від 27.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
11. Радкевич О. Перспективи інтеграції штучного інтелекту в процеси оцінювання професійної діяльності педагогів. *Матеріали V науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації» 29-31 травня, 2024*. Запоріжжя: ТДАТУ, 2024. С. 303–308.
12. Раков С. Потенціал оцінювання компетентісних показників якості роботи вчителя на основі технологій соціальної мережі шкіл. *Освітня аналітика України*. 2018. № 1 (2). С. 63–69. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/63_70_Rakov-1.pdf (дата звернення: 21.08.2024).
13. Bedford T. Constructing a transformative sustainability pedagogy: Teacher empowerment for a sustainable future. *Journal of Teacher Education for Sustainability*. 2022. № 24 (1). P. 5–18. DOI: <https://doi.org/10.2478/jtes-2022-0002>
14. Caena F. Literature review. Teachers' core competences: requirements and development. *European Commission Directorate-General for Education and Culture*. 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/344906332_Literature_review_Teachers'_core_competences_requirements_and_development (дата звернення: 22.08.2024).
15. Cleaver S., Detrich R. & States J. Overview of Teacher Evaluation. Oakland, CA: The Wing Institute, 2018. 17 p. URL: <https://www.winginstitute.org/policy-initiatives-teacher-evaluation> (дата звернення: 20.08.2024).
16. Darling-Hammond L. Creating a Comprehensive System for Evaluating and Supporting Effective Teaching. Stanford, CA: Stanford Center for Opportunity Policy in Education, 2012. 52 p. URL: https://edpolicy.stanford.edu/sites/default/files/publications/creating-comprehensive-system-evaluating-and-supporting-effective-teaching_1.pdf (дата звернення: 20.08.2024).
17. European Commission, European Education and Culture Executive Agency. Teachers in Europe: careers, development and well-being. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 192 p. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2797/997402> (дата звернення: 22.08.2024).
18. Guide to National Board Certification. Version 1.4. For candidates beginning the National Board Certification process in 2014–15. *National Board for Professional Teaching Standards*. 2014. 46 p. URL: https://www.nbpts.org/wp-content/uploads/2023/01/Guide-to-NB_v4.4.pdf (дата звернення: 25.08.2024).
19. Huber S. G., Skedsmo G. Teacher Evaluation – Accountability and Improving Teaching Practices. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*. 2016. Vol. 28. № 2. P. 105–109. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11092-016-9241-1>
20. Hunter S. B. High-leverage teacher evaluation practices for instructional improvement. *Educational Management Administration & Leadership*. 2024. № 52 (4). P. 991–1013. DOI: <https://doi.org/10.1177/17411432221112995>
21. Katz D. S. Growth Models and Teacher Evaluation: What Teachers Need to Know and Do. *Kappa Delta Pi Record*. 2016. Vol. 52. № 1. P. 11–16. DOI: <https://doi.org/10.1080/00228958.2016.1123039>
22. Kim, J., Li, X. & Bergin, C. Characteristics of effective feedback in teacher evaluation. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*. 2024. № 36. P. 201–223. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11092-024-09434-9>
23. Kurejsopi E., Bajrami V. Evaluation and Self-Evaluation of Teachers During the Educational Process. *Human Research in Rehabilitation*. 2024. № 14 (1). P. 122–130. DOI: <https://doi.org/10.21554/hrr.042412>
24. Learning About Teaching: Initial Findings from the Measures of Effective Teaching Project. Report. *Bill & Melinda Gates Foundation*. 2009. 40 p. URL: <https://usprogram.gatesfoundation.org/news-and-insights/usp-resource-center/resources/learning-about-teaching-initial-findings-from-the-measures-of-effective-teaching-project-report> (дата звернення: 25.08.2024).
25. Ramirez-Velarde R., Hervert-Escobar L., Hernandez-Gress N. Evaluating Teacher's Classroom Performance / L. Franco, C. de Mulatier, M. Paszynski, V. V. Krzhizhanovskaya, J. J. Dongarra, P. M. A. Sloom (Eds.). *Computational Science – ICCS 2024. ICCS 2024. Lecture Notes in Computer Science, vol 14838*. Cham: Springer, 2024. P. 413–426. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-63783-4_30
26. Ritter G. W., Barnett J. H. Learning on the Job: Teacher Evaluation Can Foster Real Growth. *Phi Delta Kappan*. 2016. Vol. 97. № 7. P. 48–52. DOI: <https://doi.org/10.1177/0031721716641649>

27. Shambhavi S., Mahapatra S. Online self- and peer-assessment for teacher professional development: A case study of the process and the perceived impact. *TESOL Journal*. 2022. Vol. 13. Issue 2. DOI: <https://doi.org/10.1002/tesj.635>
28. Tucker P. D., Stronge J. H. *Linking Teacher Evaluation and Student Learning*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 2005. 185 p. URL: [http://lib.uhamka.ac.id/file?file=digital/54128-164.Pamela D. Tucker, James H. Stronge| Linking Teach\(BookFi.org\).pdf](http://lib.uhamka.ac.id/file?file=digital/54128-164.Pamela D. Tucker, James H. Stronge| Linking Teach(BookFi.org).pdf) (дата звернення: 22.08.2024).
29. Vasquez Heilig J., Jez S. *Teach for America: A Return to the Evidence*. Boulder, CO: National Education Policy Center, University of Colorado, 2014. 28 p. URL: <https://nepc.colorado.edu/publication/teach-for-america-return>
30. Yan Z., & King R. B. Assessment is contagious: the social contagion of formative assessment practices and self-efficacy among teachers. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. 2023. № 30 (2). P. 130–150. DOI: <https://doi.org/10.1080/0969594X.2023.2198676>

References

- Avsheniuk, N. (2023). Ocinyuvannya profesijnoyi diyalnosti vchiteliv: zarubizhnij kontekst, ukrajinski iniciativi [Evaluation of Teachers' Professional Performance: International Context, Ukrainian Initiatives]. *Bulletin of the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy. Series «Pedagogical Sciences»*, 1, 5–12. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-1-5-12>
- Aristova, A. V., Shlikhta, I. V.; Kyrydon, A. (Ed.) (2019). *Velyka Ukrainka entsyklopediia. Tematychnyi slovnyk hasel z napriamu «Filosofski nauky» (filosofia, lohika, etyka, estetyka) [Great Ukrainian encyclopedia. Thematic dictionary of slogans from the field of «Philosophical sciences» (philosophy, logic, ethics, aesthetics)]*. Enciklopedichne vidavnytvo.
- Gapon, V. (2018). Modelyuvannya sistemi ocinyuvannya efektyvnosti zagalnoi serednoi osviti [Modelling of the evaluation systems of the efficiency of general secondary education]. *Educational Analytics of Ukraine*, 1 (2), 82–93. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-67-83>
- Hrynevych, L. M. (2012). Ocinyuvannya profesijnoyi diyalnosti vchitelya yak skladova monitoringu yakosti osviti: zarubizhnij dosvid [Evaluation of the teacher's professional activity as a component of monitoring the quality of education: foreign experience]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 29, 355–360.
- Hrynevych, L. M. (2014). Zarubizhnij dosvid ocinyuvannya profesijnoyi diyalnosti vchitelya zasobami monitoringu. [Foreign experience of evaluating the professional activity of a teacher by means of monitoring]. *Pedagogical process: theory and practice*, 4, 68–71. <https://pptp.kubg.edu.ua/images/2014/4/17.pdf>
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Zakon Ukrainy «Pro povnu zagalnu serednyu osvitu» [Law of Ukraine «On comprehensive general secondary education»] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
- Zvit pro provedennya nezalezhnogo testuvannya fahovih znan i vmin pedagogichnih pracivnikov u 2023 roci [Report on independent testing of professional knowledge and skills of pedagogical workers in 2023]. *The Ukrainian Center for Educational Quality Assessment*. <https://testportal.gov.ua/zvity-dani-3/>
- Kotkova, L. (2024). Sertifikaciya vchiteliv ukrajinskoyi movi i literaturi: poglyad eksperta [Certification of teachers of Ukrainian language and literature: an expert's view]. *Zastupnik direktora shkoli*, 3, 22–27. <https://sqe.gov.ua/sertifikaciya-vchiteliv-ukrainskoi-m/>
- Polozhennya pro sertifikaciyu pedagogichnih pracivnikov, zatverdzhene Postanovoyu KMU № 1190 vid 27.12.2018 [Regulations on the certification of teaching staff, approved by Resolution of the CMU № 1190 of 12/27/2018]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text>
- Radkevych, O. (2024). Perspektivi integraciyi sztuchnogo intelektu v procesi ocinyuvannya profesijnoyi diyalnosti pedagogiv [Prospects for the integration of artificial intelligence in the process of evaluating the professional activity of teachers]. In *Materials of the V International Scientific and Practical Internet Conference «The development of modern science and education: realities, problems of quality, innovations»* (pp. 303–308). TDATU.
- Rakov, S. (2018). Potencial ocinyuvannya kompetentisnih pokaznikov yakosti roboti vchitelya na osnovi tehnologij socialnoi merezhi shkil [The potential for evaluation of the competence quality indices of the teachers work at the base of the schools social network technologies]. *Educational Analytics of Ukraine*, 1 (2), 63–69. https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/63_70_Rakov-1.pdf
- Bedford, T. (2022). Constructing a transformative sustainability pedagogy: Teacher empowerment for a sustainable future. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 24 (1), 5–18. <https://doi.org/10.2478/jtes-2022-0002>
- Caena, F. (2011). Literature review. Teachers' core competences: requirements and development. *European Commission Directorate-General for Education and Culture*. https://www.researchgate.net/publication/344906332_Literature_review_Teachers'_core_competences_requirements_and_development

- Cleaver, S., Detrich, R. & States, J. (2018). *Overview of Teacher Evaluation*. The Wing Institute, <https://www.winginstitute.org/as-sessment-summative>
- Darling-Hammond, L. (2012). *Creating a Comprehensive System for Evaluating and Supporting Effective Teaching*. Stanford Center for Opportunity Policy in Education. https://edpolicy.stanford.edu/sites/default/files/publications/creating-comprehensive-system-evaluating-and-supporting-effective-teaching_1.pdf
- European Commission, European Education and Culture Executive Agency (2021). *Teachers in Europe: careers, development and well-being*. Publications Office of the European Union, <https://data.europa.eu/doi/10.2797/997402>
- Guide to National Board Certification. Version 1.4. For candidates beginning the National Board Certification process in 2014–15* (2014). National Board for Professional Teaching Standards. https://www.nbpts.org/wp-content/uploads/2023/01/Guide-to-NB_v4.4.pdf
- Huber, S., & Skedsmo, G. (2016). Teacher evaluation – accountability and improving teaching practices. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 28, 105–109. <https://doi.org/10.1007/s11092-016-9241-1>
- Hunter, S. B. (2024). High-leverage teacher evaluation practices for instructional improvement. *Educational Management Administration & Leadership*, 52 (4), 991–1013. <https://doi.org/10.1177/17411432221112995>
- Katz, D. S. (2016). Growth Models and Teacher Evaluation: What Teachers Need to Know and Do. *Kappa Delta Pi Record*, 52 (1), 11–16. <https://doi.org/10.1080/00228958.2016.1123039>
- Kim, J., Li, X. & Bergin, C. (2024). Characteristics of effective feedback in teacher evaluation. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 36, 201–223. <https://doi.org/10.1007/s11092-024-09434-9>
- Kurejsipi, E., Bajrami, V. (2024). Evaluation and Self-Evaluation of Teachers During the Educational Process. *Human Research in Rehabilitation*, 14 (1), 122–130. <https://doi.org/10.21554/hr.042412>
- Learning About Teaching: Initial Findings from the Measures of Effective Teaching Project. Report (2009). *Bill & Melinda Gates Foundation*. <https://usprogram.gatesfoundation.org/news-and-insights/usp-resource-center/resources/learning-about-teaching-initial-findings-from-the-measures-of-effective-teaching-project-report>
- Ramirez-Velarde, R., Hervert-Escobar, L., Hernandez-Gress, N. (2024). Evaluating Teacher’s Classroom Performance. In L. Franco, C. de Mulatier, M. Paszynski, V. V. Krzhizhanovskaya, J. J. Dongarra, P. M. A. Sloot (Eds.), *Computational Science – ICCS 2024. ICCS 2024. Lecture Notes in Computer Science, vol 14838* (pp. 413–426). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-63783-4_30
- Ritter, G. W., & Barnett, J. H. (2016). Learning on the job: Teacher evaluation can foster real growth. *Phi Delta Kappan*, 97 (7), 48–52. <https://doi.org/10.1177/0031721716641649>
- Shambhavi, S., Mahapatra, S. (2022). Online self- and peer-assessment for teacher professional development: A case study of the process and the perceived impact. *TESOL Journal*, 13 (2). <https://doi.org/10.1002/tesj.635>
- Tucker, P. D., Stronge, J. H. (2005). *Linking Teacher Evaluation and Student Learning*. Association for Supervision and Curriculum Development. [http://lib.uhamka.ac.id/file?file=digital/54128-164.Pamela D. Tucker, James H. Stronge| Linking Teach\(BookFi.org\).pdf](http://lib.uhamka.ac.id/file?file=digital/54128-164.Pamela D. Tucker, James H. Stronge| Linking Teach(BookFi.org).pdf)
- Vasquez Heilig, J., Jez, S. (2014). *Teach for America: A Return to the Evidence*. National Education Policy Center, University of Colorado. <https://nepc.colorado.edu/publication/teach-for-america-return>
- Yan, Z., & King, R. B. (2023). Assessment is contagious: the social contagion of formative assessment practices and self-efficacy among teachers. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 30 (2), 130–150. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2023.2198676>

Стаття надійшла до редакції 28.08.2024

Прийнято до друку 31.10.2024

ASSESSMENT OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF PEDAGOGICAL PERSONNEL: DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE

Lidiia Vashchenko

<https://orcid.org/0000-0002-0637-2142>

PhD in Pedagogy, Senior Researcher,

Senior Researcher at the Department

of Monitoring and Quality Assessment of General Secondary Education,

Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine,

52-D Sichovykh Striltsiv Str., 04053 Kyiv, Ukraine,

vaschenko_ls@ukr.net

This article presents an overview of domestic and foreign publications on the evaluation of the professional activity of teachers. We singled out the model of internal evaluation, which consists of the evaluation of the teacher's professional activity based on the results of the students' educational activity and the formative evaluation, which is based on observations of the teacher's activity. As a separate type

of assessment, we provide a model of external assessment, namely the certification of teaching staff. In each evaluation model, researchers pay attention to their positive and negative characteristics. Existing schemes for evaluating the teacher's professional activity have various forms, they differ significantly in terms of frameworks, methods, criteria, standards and tools for collecting data on the teacher's activity. Teacher evaluations in Western countries differ in the procedures for conducting them, and often the differences lie in the scale of the evaluation, the frequency of the evaluation, the determination of those responsible, the development of criteria, the methods of collecting information for this process, the impact of the results on the educational process and the position of the teacher. Most of the authors of the presented publications are united in the fact that the system of evaluation of the teacher's professional activity should be organized in such a way that it contributes to his professional growth, so that different models, forms, methods, methods of evaluation can be used in one educational institution, so that they are a tool that contributes to the improvement of the quality of the educational process.

Keywords: *assessment of teacher's professional activity, certification, external assessment, formative assessment, internal assessment, professional development.*